

Երվանդ Օտյան

ԸՆԿ. Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻ
ՏԱՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

ՄԵԶ

eMatenadaran.

Երվանդ Օտյան
**Ընկ. Բ. Փանջունի
տարագրության մեջ**

«Aegitas»

Օտյան Ե.

Ընկ. Բ. Փանջունի տարագրության մեջ / Ե. Օտյան — «Aegitas»,

«Ընկ. Բ. Փանջունի» վեպը քաղաքական սատիրայի գլուխգործոց է, որի մասին Օտյանն ասել է. «Իրական դեմք մը չէ Փանջունին, այլ տեսակ մը ընդհանուր տիպար է, խտացումը այն օրերու «հեղափոխական տիպարներու»: Փանջունու օրինակով նա անխնա ծաղրում ու ծանակում է ազգային այն գործիչներին, որոնք խոսքով «հեղափոխական» են, «ազգային հերոս», մինչդեռ իրականում ոտնահարում, արատավորում են ամեն մի սուրբ գաղափար՝ դառնալով հասարակական չարիք:

Содержание

Մաս Առաջին Գլուխ	5
[Ա]	5
[Բ]	6
[Գ]	7
[Դ]	8
[Ե]	9
[Զ]	10
[Է]	11
[Ը]	13
[Թ]	14
[Ճ]	15
[ՃԱ]	16
[ՃԲ]	18
[ՃԳ]	20
[ՃԴ]	21
[ՃԵ]	23
[ՃԶ]	25
[ՃԷ]	26
[ՃԸ]	27
[ՃԹ]	28
Конец ознакомительного фрагмента.	29

Եզնիկ Կողբացի Եղծ աղանդոց Եզնիկ Կողբացիոյ

Մաս Առաջին Գլուխ

[Ա]

Յորժամ գաներեութեն եւ գնորին գնշանջենաւոր գարութենէն ճառիցէ որ, քանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի գմիտս յստակել եւ զխորհուրդս սրբել, գոյզս շարժմանց պարզել, զի յայն գոր առաջի եղ՝ հասանել կարասցէ: Նա եւ որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զ[6]պղտորութիւն աշացն՝ գաղտն եւ զբիժն ի բաց պարզել, զի մի սթարքն՝ որ զբբարքն շողայցեն, արգել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին:

Եւ արդ քանզի մի էութիւն անքննին է եւ անհաս բնութեամբ, առ նորա անքննութիւն ընծայութիւն անգիտութեան մատուցանելի է, եւ առ էութիւնն նորին դաւանութիւն գիտութեան եւ ոչ քննութեան: Չի որ էն՝ պարտի զի մշտնջենաւոր իցէ եւ անսկիզբն, որոյ ոչ սկիզբն յումեքէ առեալ լինելոյ, եւ ոչ ունի գոք ի վեր քան զինքն, գոր պարտ իցէ նմա պատճառ կարծել կամ իմանալ՝ եթե ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն էանալոյ: Չի ոչ որ է առաջին քան գնա, եւ ոչ որ է յետոյ նման նմա, եւ ոչ ընկեր հաւասար նորին, եւ ոչ էութիւն հակառակ նմա, եւ ոչ գոյութիւն ընդդիմակաց, եւ ոչ բնութիւն հիւթաբեր ի պէտս նորա, եւ ոչ նիւթ ինչ՝ յորմէ առնիցէ գոր առնելոց իցէ. այլ ինքն է [7] պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն եւ ի գոյանալ եկին ի չգոյէ եւ ի գոյէ որպէս երկինք վերինք եւ որ ինչ յերկինս, եւ երկինք երեւելիք որ ի ջուրց, եւ երկիր, եւ ի նմանէ եւ ի նմա. յորմէ ամենայն եւ ինքն ոչ յումեքէ: Որոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն լինելոյ աներեւութիցն անմարմնոց, եւ երեւելեաց մարմնաւորաց. որ բաւականն է որպէս ի տալն զկենդանութիւնն, նոյնպէս եւ ի գիտութիւն իւրոյ անարար էութեանն, եւ յիւրոց արարածոցն ի [հասումն] ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց ածել: Որ ոչ այնու միայն գարմանալի է, զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն, եւ եցոյց յոչնչէ յինչ զչէսն, այլ զի եւ անարատ եւ անխախտու պահէ զլեալսն. որոց եւ յառաջնումն իսկ աննախանձ ետ զկենդանութիւնն, առ ի յայտնելոյ զիւրոյ զբարերարութեանն հանդէս:

Քանզի ոչ եթե կարատ ինչ որ իւրք էր, եթե վասն այնորիկ խնայիցէ՝ իւր միայնոյ զկենդանութիւնն. եւ անգար եւ տկար, եթե անձին եւեթ խորիցէ զգարութիւնն. եւ ոչ միագ ի գիտութենէ, եթե ինքեան եւեթ պահիցէ զգիտութիւնն. եւ ոչ կարատ յիմաստութենէ, եթե յորժամ այլոց բաշխիցէ զիմաստութիւնն իւր, կարծիք ինչ կարատութեան ի ներքս մտանիցեն:

Այլ կենդանի է եւ աղբիւր կենդանութեան. [տայ ամենայնի կենդանութիւն, եւ ինքն կայ լի եւ յանսպառ կենդանութեան. եւ գարացուցանէ գանգարս մեծագար գարութեամբ, եւ ինքն ոչ թերանայ ի գարացուցիչ գարութենէն. եւ պարզել գիտութիւն ամենայն անգիտաց, եւ ինքն բաւանդակ ունի յինքեան գամենագէտ գիտութիւնն. եւ բոլիսէ յամենեսին գանպակաս իմաստութիւնն, եւ ինքն մնայ անխախտու յամենահնար իմաստութեանն:

Եթե աղբերք մշտաբոլիք, որ ի նորա հրամանէ կարգեցան, հանապազ բոլիսն եւ ոչ պակասեն, [9] որոց բոլիսմունքն զայլոց կարատութիւնս լնուն, եւ ինքեանք ի նմին յորդութեան կան մշտնջենաւորք, ո՞րչափ եւս առաւել այն՝ որ նոցա գորդութիւն բոլիսմանցն յարինեաց, որ աղբիւրն է բարութեան. որ գամենայն գոր արար գեղեցիկս արար, զբանաւորս եւ գանբանաւորս, զմտաւորս եւ գանմտաւորս, զխաստունս եւ գանխաստունս, զաստունս եւ գանաստունս: Եւ բանաւորաց եւ մտաւորաց յիւրաքանչիւր առաքինութեանց կարգեաց ստանալ զբարութիւն, եւ ոչ զգեղեցկութիւն. զի գեղեցկութեանն տուիչ ինքն է, եւ բարութեանն՝ գանձնիշխանութիւնն արար պատճառ:

[Բ]

Ապա եթե ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի որբարոյ արարչէ <եւ ինչ յարարածոց որ չար է, այն ի չարէ արարչէ> կարծիցի ունանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց եւ արանցն սոգոց եւ հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարոյ դնեն, գոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգմանի նիւթ, մեր առաջին եւ նախաբարբառ պատասխանի այն է՝ [10] եթե ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. եւ չիք ինչ չար՝ որ բնութեամբ չար իցէ. եւ ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ գո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ գո՞ր չար. զի բազում անգամ գոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեգակն թե բարի է, եւ առանց աւողոյ խառնուածոյ այրիչ եւ ցամաքեցուցիչ է. նոյնպէս եւ լուսին խոնաւական բնութիւն, առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական՝ վնասակար եւ սպականիչ է: Եւ աւղ, առանց ցաւողոյ խոնաւութեան եւ ջերմութեան՝ վնասակար եւ սպականիչ է. եւ ջուրք զհող երկրի ողողանեն եւ սպականեն. եւ երկիր առանց ջուրց պատառի եւ խորխորի: Եւ այսպէս չորեքին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմեալ եւ կայ, առանձինն՝ սպականիչք են միմեանց, եւ խառնեալ ընդ ընկերին՝ աւգտա[11]կարք եւ շահաւորք: Եւ զի այս այսպէս է՝ ամենեցուն յայտնի է որ կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ գարութիւն ծածուկ, որ գապականիչսն միմեանց խառնուածովք արար աւգտակարս իրերաց:

3 Եւ որ առողջ միտս ունին, ոչ գշարժունսն՝ այլ գշարժիչն պարտին փառաւորել. եւ ոչ ընդ արբանեակսն, այլ ընդ վարիչն պարտին գարմանալ. եւ ոչ ընդ գնայունսն, այլ ընդ գնացուցիչն. քանզի եւ նոքին իսկ իւրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առնեն, եթե է ոմն՝ որ փոփոխէ գնոսա. արեգակն՝ ծագելովն եւ վերանալով եւ ի մուտս դառնալով. եւ լուսին՝ աճմամբ լնլով եւ նուագելով. եւ այլք եւս յարարածոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շարժելովն եւ դադարելով: Եւ արդ չէ առողջ մտաց գշարժիչն եւ գփոփոխիչն թողուլ, եւ շարժոցն եւ փոփոխելեաց պաշտան տանել եւ երկրպագութիւն մատուցանել. զի որ շարժին եւ փոփոխի՝ չէ էական. [12] այլ կամ լեալ յունեքէ եւ յիմեքէ, եւ կամ հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն եւ շարժէ գամենայն, ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի, քանզի էական է եւ անշարժական է:

[Գ]

Ապա եթե ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի որբարոյ արարչէ <եւ ինչ յարարածոց որ չար է, այն ի չարէ արարչէ> կարծիցի ոմանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց եւ արանցն սոգոց եւ հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարոյ դնեն, գոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգմանի նիւթ, մեր առաջին եւ նախա 190 րբարբառ պատասխանի այն է՝ [10] եթե ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. եւ չիք ինչ չար՝ որ բնութեամբ չար իցէ. եւ ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ գո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ գո՞ր չար. զի բագում անգամ գոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեգակն թե բարի է, եւ առանց ասոյ խառնուածոյ այրիչ եւ ցամաքեցոցիչ է. նոյնպէս եւ լուսին խոնասական բնութիւն, առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական՝ վնասակար եւ ապականիչ է: Եւ ասդ, առանց ցաւոյ խոնասութեան եւ ջերմութեան՝ վնասակար եւ ապականիչ է. եւ ջուրք զհող երկրի ողողանեն եւ ապականեն. եւ երկիր առանց ջուրց պատառի եւ խորխորի: Եւ այսպէս չորեքին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմեալ եւ կայ, առանձինն՝ ապականիչք են միմեանց, եւ խառնեալ ընդ ընկերին՝ աւգտալ [11] կարք եւ շահաւորք: Եւ զի այս այսպէս է՝ ամենեցուն յայտնի է որ կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ գարութիւն ծածուկ, որ գապականիչսն միմեանց խառնուածովք արար աւգտակարս իրերաց:

3 Եւ որ առողջ միտս ունին, ոչ գշարժունսն՝ այլ գշարժիչն պարտին փառաւորել. եւ ոչ ընդ արբանեակսն, այլ ընդ վարիչն պարտին գարմանալ. եւ ոչ ընդ գնայունսն, այլ ընդ գնացոցիչն. քանզի եւ նոքին իսկ իրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առնեն, եթե է ոմն՝ որ փոփոխէ գնոսս. արեգակն՝ ծագելովն եւ վերանալով եւ ի սուտս դառնալով. եւ լուսին՝ աճմամբ լնլով եւ նուազելով. եւ այլք եւս յարարածոցն ըստ իրաքանչիւր բնութեանց շարժելովն եւ դադարելով: Եւ արդ չէ առողջ մտաց գշարժիչն եւ գփոփոխիչն թողուլ, եւ շարժոցն եւ փոփոխելեաց պաշտան տանել եւ երկրպագութիւն մատուցանել. զի որ շարժին եւ փոփոխի՝ չէ էական. [12] այլ կամ լեալ յունքէ եւ յիմքէ, եւ կամ հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն եւ շարժէ գամենայն, ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի, քանզի էական է եւ անշարժական է:

[Դ]

Դարձեալ՝ առ այսպիսի ճշմարիտ ասացածս 194v անպատշաճ հարցուածս մատուցանեն. ուստի՞ [19] իսկ բնաւ են, ասեն, այդպիսի անհարթութիւնք. զի թէ Աստուած բարեաց արարիչ է եւ ոչ չարաց իրաց, ուստի՞ է խաւար, ուստի՞ են չարիք, ուստի՞ են աշխատութիւնք, ուստի՞ են լկանք՝ մերթ ի ցրտոյ մերթ ի խորշակէ:

Կամ ուստի՞ են անզգամութիւնք, զի տեսանենք երկուս արս միագգիս ընդ միմեանս գրգռեալ, միմեանց մահու եւ արեամբ ծարաւի են: Եւ այլք գգերեզմանս կրկտեն, եւ գթաղեալ մարմինս ընդ հողով՝ մերկացեալ խայտառակեալ՝ արեու ցուցանեն, եւ զմեծարեալ դին, առ փութի <անփոյթ> [ի] ծածկելոյ, թերեւ եւ շանց եւս կուր արկանեն: Եւ է երբեք զի մին փախուցեալ երթայցէ անճնապուր ուրեք զկեանս անճինն շահել, եւ միւսն ցասմամբ բորբոքեալ՝ սրով զկնի ընթացեալ, ոչ դադարէ՝ մինչեւ յագեցուցանէ զցասումնն. ուստի՞ է այն անյագ ցասումն: Եւ ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկերին, եւ թ195րէ ընդդէմ դառնայցէ յարեւէ եւս արկանէ: Եւ ուրումն [20] ի մտի եղեալ գողանալ զայլոյ ամուսնութիւն, եւ ելեալ անաւրենութեամբ յաւտար մահիճս, չտայ լինել հայր որդոց այնմ՝ որ արինաւքն ամուսնացեալ իցէ: Եւ երբեք երբեք պատերազմունք շարժին, ուր մեղաւոր եւ արդար առ հասարակ կոտորին: Եւ մա՛հք տարաժամք, եւ ախտք չարաչարք: Եւ զի՞ պիտոյ է զբնաւ մի ըստ միոջէ թուել. այլ համառատ իսկ ասել՝ թե ուստի՞ է այս ամենայն, եւ ո՞վ է սկիզբն եւ գործիչ այնպիսի անպատեհից, բայց եթե իցէ ինչ չար գարութիւն՝ որ զայն ամենայն անհարթութիւնս տայցէ գործել, եւ ինքն իսկ արարիչ իցէ նոցա. զի զԱստուած արարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատշաճ է, եւ ոչ ի նմանէ ոմնել զգոյութիւն չարեաց: Զիա՞րդ մարթ է զայնպիսին յԱստուծոյ կարծել. զի Աստուած բարերար է եւ լաւութեանց արարիչ, եւ ի չարութեանց ինչ ի նա ոչ մերձենայ, եւ ոչ խնդալ ընդ այն ախորժէ, 195v այլ եւ խտտէ եւս զգործսն եւ զգործե[21]լիս. զի անընտանի են չարիք ի բնութենէ նորա:

Վասն որոյ կարծի՞ թե էր ինչ ընդ նմա, որում հիւղն անուն էր՝ որ է նիւթ, ուստի զամենայն արարածս արար եւ զատոյց ամենարուեստն իմաստութեամբ, եւ զարդարեաց վայելչութեամբ. եւ յայնմ նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս, որ անիրան եւ անկերպարան էր եւ խառն ի խտուն ւաճակով երթեւեկէր, եւ կարաւտէր Աստուծոյ արուեստգիտութեանն: Եւ Աստուած ոչ եթող զնա հանապազ խառն ի խտուն վարել, այլ եկն յառնել զարարածս, եւ ի յոռութեանցն նորա ողբագնուագոյնսն զատուցանել կամեցաւ. եւ այնչափ ինչ արար ի նմանէ՝ որչափ Աստուծոյ վայելէր առնել արարածս, եւ որ ինչ մրրախառնն էր ի նմանէ, եւ չէր պատշաճ արարչութեան, զայն եթող. եւ յայնմ մրրոյ են չարիք մարդկան:

[Ե]

Արդարեւ իսկ չարիքն որ լինին՝ ի տարակու[22]սի կացուցանեն զբազումս, եւ բազու 196րմ արք աւագք վասն նորին խնդիրս մեծամեծս արարին: Կէսք անսկզբնակից ինչ ընդ Աստուծոյ <երկուցեալ դնել, նոցա արարիչ Աստուած> կամեցան դնել. եւ կէսք ըստ նմանէ նիւթ ինչ, զոր հիւղն անուանեն, թե ի նմանէ արար գարարածս. եւ կէսք հրաժարեցին բնաւ ի խնդրելոյ, որպէս թե ամենեւին այնմ խնդրոյ չիք սպառուած. Բայց մեզ հարկ եղեւ ի սիրոյ բարեկամաց, եւ յոչ ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացացն. ըստ մերում տկարութեան ապաւինեալ յԱստուծոյ շնորհսն, մխել ի խնդիր ճառիցս. մանաւանդ զի յուսացեալ եւս վստահ իցենք յուղող ունկնդրաց ի կամացն ստաղիւրութիւն. ուստի եւ լինիցի նոցա զճշմարիտն ուսանել, եւ մեզ ոչ ի գուր ինչ զբանս ծախել: Քանզի ոչ եթե անիրաւութեամբ ինչ յաղթել ջանամք, այլ իրաւամբք, զճշմարիտն ուսանել:

6 Որով յայտ է՝ թե երկուց անարարաց ի միասին չէ մարթ լինել: [23] Չի ուր երկու որ ի միասին իցեն, <հարկ է թե մի միայն որ իցէ, եւ ուր երկու որ գատ իցեն>, հարկ է թե իցէ ինչ՝ որ գատանիցէ ի միջի:

7 Արդ զիս՞րդ հ196րմ արիցին զԱստուած. իբրեւ ի տեղուշ ինչ յամենա՞յն ի հիւղն լինել, եթե ի միում ինչ ի մասին նորա:

8 Եթե գամենայն զԱստուած յամենայնի ի հիւղն լինել ասիցեն, որչափ մեծ եւս ասիցեն զԱստուած, գտանի հիւղն մեծ քան գնա: Քանզի յորում իցէ որ, այն յորում էն, քան զայն որ ի նմա էն՝ մեծ գտանի, զի բաւական եղեւ տանել զբոլոր գնա:

9 Եւ եթե ի մասն ինչ միայն ի նմանէ, եւ այնպէս բիրապատիկ իսկ մեծ քան գնա հիւղն գտանի, զի սակաւ ինչ մասն նորա բաւական եղեւ ընդունել գամենայն գնա:

10 Եւ եթե ոչ ի նմա, եւ ոչ ի մասին ինչ նորա, յայտ է՝ թե այլ ինչ էր անջրպետ ընդ մէջ երկոցուն մեծ քան զերկոսին, <զի բաւական եղեւ տանել զերկոսին>. եւ ոչ միայն երկու անսկզբնակիցք գտանին, այլ երեք. Աստուած, եւ հիւղն, եւ անջրպետն, եւ մանաւանդ մեծ եւս անջրպետն քան զերկոսեան:

11 [24] Իսկ եթե էր երբեք հիւղն անգարդ եւ անարդ եւ անկերպարան, եւ զարդարեաց գնա Աստուած, քանզի ի յոռութեանցն նորա ի լաւն դարձո197րցանել կամեցաւ, ապա էր երբեմն զի յանգարդս եւ յանարդս եւ յանկերպարանս էր Աստուած, եւ հարկ էր թե իբրեւ զհիւղն իսկ եւ նա խառն ի խտուն վարէր:

Եւ եթե յամենայն ի հիւղն՝ որպէս ասենն՝ էր Աստուած, յորժամ գնա ի գարդ եւ ի յարդ եւ ի կերպարանս ածէր, ինքն յո՞ մարթեր ամփոփել. զի չէր ուրեք մարթ ամփոփելոյ: Միթե եւ զի՞նքն ընդ հիւղին ի գարդս եւ ի յարդս եւ ի կերպարանս ածէր, քանզի չգոյր ուրեք տեղի ամփոփելոյ. որ յետնոյ ամբարշտութեանն է:

12 Ապա թե ասիցեն՝ թե հիւղն յԱստուած էր, ըստ նմին արիւնակի պարտ էր խնդրել՝ որպէս ոգա՞տ ինչ ի նմանէ, որպէս գանասունս [25] ի մէջ աւոյ որ ի նմա են եւ գատուցեալք ի նմանէ, թե իբրեւ ի տեղուշ որպէս եւ ջուրք յերկրի:

Եւ զհիւղեայն ասեն՝ թե անճահ եւ անգարդ եւ անարդ եւ չար էր. եթե ըստ նոցա մտացն իցէ, ապա չարեաց տեղի էր Աստուած. զի անհեղեղքն եւ անգարդքն ի նմա եին. որ անհն197րին անարեւնութիւն է, կարծել զԱստուծոյ՝ թե երբեմն ասպնջական չարեաց էր, եւ ապա արարիչ չարեաց:

Նա եւ բաժանելի եւս՝ թե ի նմա իբրեւ ի տեղուշ էր:

[Զ]

Արդ հարկ է ի պատճառս չարեացն գալ, եւ ցուցանել՝ թե ուստի՞ լինին չարիքն, եւ չէ <մարթ ասել՝ թե չէ> պատճառ չարեաց Աստուած՝ այնու զի առ ընթեր նմա զհիղն դնեն:

14 Եւ արդ գո՞ր հիող առ ձեռն դնիցեն Աստուծոյ. ո՞չ ապաքէն գայն՝ ուստի գաշխարհս արար. որ անկերպարանն եւ անգարդ եւ անարդ էր: Զի տեսանենք գաշխարհս ի պէսպէս կերպարանս եւ ի գարդս եւ ի յարդս, ապա ուրեմն կերպարանաց եւ գարդոց եւ արդոց ա[26]րարիչ է Աստուած, եւ ոչ բնութեանց:

Իսկ եթե արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել եւ ոչ արդս եւ գարդս եւ կերպարանս, յայտ է՝ եթե անելորդ է կարծել՝ թե ի նիւթոյ ինչ իմեքէ յընթերակացէ արար Աստուած գաշխարհս, այլ յոչնչէ եւ ի չգոյէ:

15 Նա եւ զմարդիկ՝ տեսանենք զի ի չգոյէ առնեն ինչ. որպէս շ198րինատըղ ոչ ի քաղաքաց քաղաքս առնեն, եւ ոչ ի տաճարաց տաճարս:

Նորա քանզի ամենեւին յոչնչէ ո ք կարեն ինչ առնել, քարինքն՝ գոր ի շինուածսն յարինեն՝ <թեպէտ եւ շինաղացդ ընթերակաց իցեն բնութիւնք գոր ի շինուածսն յարինեն>, ոչ ռեսք քարինք յկոչինք, այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք. զի ոչ եթե յբնութիւննք ոգործէք քաղաքս կամ տաճարս, այլ արուեստն՝ որ ի բնութեանն է: Եւ արուեստն ոչ եթե յընթերակացէ ինչ իմեք է՝ որ ի բնութիւնսն իցէ:

<Եւ արուեստագէտն ոչ եթե յարուեստէ ինչ ընթերակացէ՝ որ ի բնութիւնսն իցէ> առնու գարուեստգիտութիւնն, այլի դիպացն որ դիպին ի բնութեանցն:

Քանզի ոչ եթե անձնատր ո ք ինչ յանձնատրաց գարուեստն կարէ ցուցանել, այլ ի դիպացն որ դի[27]պինն. որպէս ի դարբնութենէ դարբինն, եւ ի հիւսնութենէ հիւսնն: Զի մարդ եւ յառաջագոյն քան գարուեստն է, բայց արուեստն չէ՝ եթե ոչ նախ մարդն իցէ:

Ուստի գարուեստն յոչնչէ ի մարդիկ պատշաճեալ հարկ է ասել:

16 Եւ եթե առ մարդկան այսպէս, ո՞րչափ եւս առաւել պատշաճ իցէ զԱստուծոյ իմանալ՝ 198v թե ոչ միայն արդոց եւ գարդոց եւ կերպարանաց արարիչ է, այլ յոչնչէ առնել բաւական է բնութիւնս, եւ ոչ արգասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ընտրեաց զբարին ի մի թեր, եւ զչարն մրրախատն ի միւսն կողմն, ուստի ջանայ մրրախատնն գլխակն պղտորել:

[Է]

Չարիքս որ լինին ուստի՞ իցեն:

Հարցցուք եւ մեք. չարիքն որ լինին անձի՞նք ինչ իցեն, թե արգասիք անձանց:

Ասեն, ի դէպ է կարծել՝ եթե արգասիք անձանց:

18 Եւ հիւղն, գոր ասեն անարգասատր եւ անկերպարան, զիա՞րդ [28] անարգասատրն եւ անկերպարան յայլ կարէր արդիւնս ծնուցանել. եթե ոչ՝ ի դիպացն լինիցին չարիքն, եւ ոչ ի նմանէ:

Չի սպանութիւն չէ անձն ինչ, եւ ոչ շնութիւն անձն ինչ է, եւ ոչ դարձեալ այլքն մի ըստ միոջէ ի շարեացն. այլ որպէս ի դպրութենէն դպիր կոչի, եւ ի ճարտարութենէ ճարտար, եւ ի բշկութենէ բժիշկ, եւ այն ոչ եթե անձինք ինչ են, այլ յիրաց անտի առնուն զանուանս, նոյնպէս 199ր եւ չարիքն ի դիպացն առնուն զանուանումն:

Ապա եթե եւ գայլ ոք իմանայցեն դրդիչ եւ գրգռիչ՝ որ արկանիցէ ի միտս մարդկան զչարիսն, եւ նա ի գործոյն՝ գոր գործէ՝ առնու զանուն չարութեան:

Բայց գայն պարտ է գիտել, թե գոր գործէ ինչ ոք՝ ոչ ինքն նոյն է. որպէս բրուտն յորժամ անաւթս գործիցէ՝ ոչ ինքն անաւթ լինի, այլ գործիչ է անաւթոցն, ուստի եւ զանուանումն արուեստին առնու, նոյնպէս եւ չարագործն ի չարն գործելոյ առնու [29] զանուն չարութեանն՝ եթե շուն իցէ եւ եթե սպանող:

19 Ապա ուրեմն յիրաւի ասին մարդիկ արարիչք շարեաց, զի ինքեանք են պատճառք առնելոյ եւ չառնելոյ: Եւ զչարիսն ոչ պարտիմք անձինս անուանել, այլ արգասիս անձանց:

20 Իսկ եթե ի նմին յամառութեան կացցեն՝ թե արդարեւ անարդ եւ անարգասատր է հիւղն, եւ Աստուած աժ գնա ի զարդ եւ ի կերպարանս եւ յարգասիս, ապա զԱստուած դնեն պատճ199Վաստ շարեացն:

21 Լաւ էր լեալ՝ թե նոյնպիսի կացեալ էր անհեղեղ եւ անարգասատր, քան գալ յարգասիսն եւ ի կերպարանս, եւ լինել պատճառ շարեաց այլոց: Քանզի զի՞նչ մարթի ոք լինել՝ որ իցէ՝ թե անկերպարան իցէ:

Նա եւ ասելն անկերպարան՝ զկերպարանացն յայտ առնէ:

Իսկ եթե էր ինչ անձնատր եւ կերպարանատր, աւելորդ է ասել արարիչ զԱստուած:

22 Այլ այնու, ասեն, զի յանարդութենէն եւ յանհեղեղութենէն [30] դարձոյց ի զարդ եւ ի կերպարանս, յիրաւի կոչի արարիչ:

Այդ այնմ նման է, յորժամ ի քարանց ոք շինուածս առնիցէ՝ պատշաճելոյն եւ յարիներելոյն միայն արարիչ է, եւ ոչ բնութեանն:

23 Եւ արդ յի՞նչ ինչ արդեալք արար Աստուած զանկերպարանն:

Ի լա՞ւ ինչ թե ի յոռի:

Եթե ասիցեն՝ եթե ի լաւ, զչարիսն որ լինին պարտին խնդրել՝ թե ուստի՞ լինին: Արգասիքն ոչ նոյնպիսի մնացին՝ որպէս եւ եինն, այլ ի լաւն դարձեալ՝ լաւք եւեթ 200ր երեւեսցին: Ապա եթե ի յոռի ինչ դարձան, իշխեսցեն՝ ասել՝ թե շարեացն պատճառ Աստուած է, զի նա զարգասիսն ի լաւ անդր դարձոյց:

24 Այլ ասեն՝ թե գյտակն ի մի կողմն ընտրեաց, ուստի զարարածսն արար, եւ զմրրախառնն եթող:

25 Ասացուք՝ որպէ՞ս. զի թե կարող էր եւ գայն յստակել եւ զչարիսն ի միջոյ բառնալ, եւ ոչ կամեցաւ գայն ի միջոյ բառնալ, ապա [31] պատճառս շարեացն պարտ է գնա ասել. զի ի կիսոյն նորա արար բարի արարուածս, եւ զկէսն նորա եթող նոյնպիսիս յապականութիւն լինելոյ բարոք արարածոցն:

26 Եւ եթե ճշմարտի ոք քննիցէ զիրսն՝ գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւղն քան զառաջին անկագնութիւնն. զի նախ քան զընտրելն եւ զգալն զվտանգսն շարեացն՝ յապահովի եւ յանհոգութեան կայր, եւ արդ յառնոյ զագոյմունս շարեացն՝ ի տագնապի եւ ի տարակուսի կայ: Եւ թե կամիս, ի մարդոյ իսկ առ արիմակ. 200Վ զի նախ քան զպատկերանալն եւ լինել

կենդանի, անմասն էր ի չարեաց. եւ յորժամ գայ ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս յիւրմէ անձնիշխանութենէ: Նոյնպէս եւ ի բարերարութենէն, գոր ասեն յԱստուծոյ եղեալ հիւղեայն, գտանի՛ զի ի յոռութիւնս եկն:

27 Ապա եթե ի չկարելոյ Աստուծոյ բառնալ զչարիսն եթող նոյնպիսիս, այնու տկարութիւն ածեն [32] զԱստուծով՝ կամ թե բնութեամբ տկար իցէ, կամ թե առ երկիւղի յաղթեցաւ յայլմէ զաւրագունէ քան զնա: Եթե յաղթեալ կասկածանաւք ի մեծագունէ քան զնա ասիցեն, հարկ է թե ոգչարիսն բռնադատիչս կամաց նորա դնեն: Եւ ընդէ՞ր ըստ նոցա բանիցն չարիքն ոչ լինեին աստուածք, որ Աստուծոյն յաղթել կարեին:

[Ը]

Դարձնալ հարցուք գիտելայն. պա՞րզ ինչ բնութիւն իցէ, եթէ յադուածով. զի ազգի ազգի գործուածք իրացն յայսպիսի քննութիւնս ածեն գնեզ:

29 Չի եթէ պարզ բնութիւն էր հիւղն, եւ մենակերպ, եւ աշխարհս ի յադուածոց եւ ի 201r պէսպէս բնութեանց եւ ի խառնուածոց հաստատեալ է, անհնարին է ասել՝ եթէ <ի> հիւղեայն լեալ իցէ: Վասն զի ոչէ մարթ յադուածոյիցն ի միոջէ պարզ բնութենէ ունել զհաստատութիւնն, քանզի յադուածոյքն ի պարզական բնութեանցն յադին:

30 Եւ եթէ ի պարզական բնութեանցն յադեցաւ, ապա էր ժամանակ յորժամ հիւղն իսկ չէր ի միջի, զի ի պարզականացն յադելոյ եղեւ հիւղն. ուստի լեալ իսկ երեւի հիւղն, եւ ոչ անարար: Չի եթէ յադուածով էր հիւղն, եւ յադուածոյքն ի պարզականացն ունին զանձնատրութիւն, ապա էր երբեք զի չէր իսկ հիւղն մինչ չեւ պարզականացն ի միմեանս յարեալ էր:

31 Եւ եթէ էր ժամանակ՝ յորժամ [] հիւղն չէր [եւ] չգոյր ժամանակ՝ յորում չէր անարար, <ոչ իցէ հիւղն անարար>: Չի եթէ Աստուած անարար էր, եւ պարզականքն եւ անարարքն ուստի հիւղն յադեցաւ, յայտ է թէ չեին երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ:

32 Եւ արդ տեսցուք, հաւա՞նք 201v ինչ ընդ միմեանս եին բնութիւնքն, ուստի հիւղն յադեցաւ, թէ հակառակք իրերաց. սա աւասիկ տեսանենք զբնութիւնսն միմեանց հակառակս. քանզի ընդդիմակաց է հրոյ ջուր, եւ յուսոյ խաւար, եւ ցրտոյ ջերմ, եւ ցամաքի խոնաւ: Եւ ինքեան ինչ հակառակ եւ վնա[34]սակար չէ, բայց ընկերին. եւ անտի յայտ է՝ թէ չեն ի միոջէ նիւթոյ, եւ ոչ մի նիւթն ի չորից հակառակորդաց: Արդ եթէ մին չէր նիւթն՝ ոչ եթէ ինքեան հակառակ էր, այլ ընկերին. որպէս սպիտակ թխոյ, եւ քաղցր դառին:

[Թ]

Եւ արդ զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝ գոր նիւթն ամենայնի կոչեն, ի շարեացն խնդիր եկեացոյք՝ գոր ի նմանէն իմանան: Չի յորժամ շարիքն յայտ լինիցին՝ թե չեն անձնատրք, անտի եւ հիւղն յանդիմանի՝ թե ոչ էր երբեք, եւ ոչ բնութիւն անձնատր:

34 Արդ գմարդկան իսկ շարեաց հարցցո՞ւք. արգասիք անձանց իցեն. եւ եթե անձինք ինչ շարիքն. զի որ ինչ ի մարմինս 202r եւ յոգիս շարժմունք խաղան, ոչ մարթի ասել՝ թե այն մարդ իցէ, այլ կամական շարժմունք. զի մարդն անձնատր է. եւ բարքն չանձնատրք, որպէս սպանութիւն կամ շնութիւն՝ որ ի բարուցն գործիցին:

Արդ եթե այնք արարածք ինչ [35] անձնատրք իցեն, հարկ է եւ գպատճառն գոր դնեն արարած անձնատր կարծել. զի որոյ մասն ինչ արարած է, յայտ է եթե նա ամենեւին իսկ արարած է. եւ որոյ մասնն չէ արարած, նա բնաւ իսկ չէ արարած: Ապա ուրեմն էր երբեք՝ զի բնաւ չէր ամենեւին ինչ արարիչ բաւանդակ, մինչ չեւ Աստուծոյ գմարդն արարեալ էր, ուստի շարիքն լինին: Բանգի մասանց շարեաց գտանի մարդն արարիչ, անտի յայտ է՝ թե եւ բաւանդակ իսկ շարեացն արարիչ Աստուած է, գոր ամենեւին մի երբեք լիցի ասել՝ թե Աստուած շարեաց պատճառ իցէ, այլ այն որ իւրով կամաւք զգործ շարեացն գործիցէ. եւ յումէ չարն գործի՝ 202v յիրաւի նմին եւ անուն շարութեան դնի, որպէս եւ յառաջագոյն իսկ ասացաք:

[Ժ]

Եւ արդ եկեսցուք յիրացն իսկ ի քնին, զի յորժամ ճշդիւ մրցութիւնք լինիցին՝ դիրաւ զյայտնութիւն ճառիցն յանդիման կացուցանիցեն:

36 [36] Արդ զԱստուած քարի՞ եւ քարերա՞ր ասիցեն: Հարկ է թե քարի եւ քարերար ասեն, եւ չարութիւն ինչ ի նա ոչ մերձենայ: Եւ եթե այն այնպէս իցէ. նախ զշնութենէ եւ զպոռնկութենէ հարցցուք, եւ ապա զայլոց նոյնպիսեաց:

Եթե Աստուծոյ կամաւք գործեին այնպիսի չարիք, ընդէ՞ր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պահանջիցէ. այլ այնու զի ընդ չարեաց գործոցն վրէժս պահանջէ, յայտ է եթե ոչ ախորժէ զչարիսն, այլ ատեայ, եւ պատիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն ածէ. որոց, ըստ իրեանց աննտութեան, խրատք նորա չարութիւնք կարծին. որպէս եւ այժմ սպանողք յորժամ ի պատիժս մտանեն՝ ոչ քարերարս զպատժածուսն կոչեն, այլ 203ր չարարարս. քանզի այնպիսի քարք են չարագործաց՝ զիրաւունսն անիրաւութիւն ասել: Բայց մեզ մի լիցի այնպիսի ինչ ասել. այլ զչարիսն ոչ անճնաւորս կարծել, այլ կամածինս:

37 [37] Ապաքէն պոռնկութիւն եւ շնութիւն՝ ի մերձենալոյ ի միմեանս առն եւ կնոջ լինին:

Եթե յիւր կին ոք արինաւք ամուսնացեալ մերձենայցէ վասն որդեծնութեան եւ զաւակի սերելոյ, քարիոք է մերձաւորութիւնս:

Ապա եթե ուրուք թողեալ զիւր կին, զայլոյ ամուսնութիւն թշնամանիցէ, գործ չարութեան գործէ: Եւ մերձաւորութիւնս նոյն է, եւ արինակ մերձաւորութեանն ոչ նոյնպիսի. քանզի մին բուն հայր լինի որդոց, եւ միսն գողունի:

Սոյն բանք են եւ վասն պոռնկութեան:

Եթե վասն որդեծնութեան ոք մերձենայցէ յիւր կին, յիրաւի է:

Ապա եթե առ ցանկութեան ատար մարմնոց ցանկանայցէ, կարի իսկ անիրաւութիւն:

Եւ յայտ է՝ թե իրքն չարք յայնժամ լինին, յոր203Վժամ պէտքն արինաւք ոչ վճարեսցին:

38 Նա եւ զսպանութենէ նոյն բանք են:

Յորժամ զըմբռնեալն ի շնութեան ոք սպանանիցէ, պատուհաս ի վերայ ածեալ վասն յանդգնու[38]թեանն, չառնէ չար ինչ:

Ապա եթե զանմեղն ոք, որոյ ոչ ինչ ի վճռականացն գործեալ իցէ՝ սպանանիցէ, կամ վասն ինչս զերծանելոյ, կամ վասն ստացուածս հատանելոյ, չարութիւն գործէ:

Եւ գործն նոյն է երկոցունց, բայց արինակն ոչ նոյնպիսի:

39 Նա եւ յինչս առնուլ նոյն բանք են:

Որ պարզեւ ի տեսնէ կամ ձիր ի քարեկամէ առնուցու, ոչ ինչ չարութիւն գործէ:

Իսկ որ բռնաբար յանաւագէն հանիցէ, չարութիւն գործէ:

Եւ առնուլն երկոցունց նոյն է, բայց արինակ առնուլն ոչ նոյնպիսի:

40 Նոյնպէս եւ յաստուածպաշտութեան յարինակէ անտի ցուցանի չարութիւնս:

Եթե զճշմարիտն Աստուած ոք պաշտիցէ, գործ ազնուական գործէ:

Ապա եթե թողեալ զճշմարիտն, քարանց եւ փայտից՝ որպէս թե Աստուծոյ՝ պաշտ204րան մատուցանիցէ, անհնարին վնաս գործէ. զի զարինակ պիտոյիցն յանպատեհ իրս դարձոյց:

Եթե [39] պատկեր ոք գործիցէ, եւ ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն, որ մահուամբ յաչացն վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտան առեալ երկիր պագանիցէ իբր Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ:

41 Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ եւ միտք գործողին գործեն զչարն, որպէս եւ երկաթ մերթ ի քարիս պաշտի, եւ մերթ ի չար. եթե խոփ եւ գերանդի եւ մանգաղ ոք գործիցէ, ի բարուք իրս պաշտեցաւ:

Ապա եթե սուսեր եւ գեղարդն եւ սլաք, եւ այլ ինչ զէն որ վնասակար մարդկան է, գործ չարութեան գործէ:

Եւ պատճառ չարութեանն գործելին, եւ ոչ երկաթն:

[ԺԱ]

Իսկ մարդիկ, ասեն, յանձա՞նց ինչ ունիցին գայնալիսի շարժումնս, թե յԱստուծոյ լեալ իցեն, կամ թե այլ ոք իցէ՝ որ գայն ի մարդիկ արկանիցէ:

43 ՅԱստուծոյ մարդկան այսպիսի ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել. [40] այլ ունել 204v անձնիշխանութիւն եւ ազատութիւն առաջնոյ մարդոյն եղելոյ յԱստուծոյ, եւ ի նմանէն գնոյն իրոց պայագատացն ժառանգել:

Եւ արդ առեալ գանձնիշխանութիւնն, ում կամի՝ ծառայանայ, որ մեծ շնորհն պարգեւեալ է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին. եթե գերկնից ասիցես, կայ հաստատեալ եւ ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղոյն. եւ եթե զարեգականէ կամիցիս ասել, սակ այն եւ նա կատարէ զգատուցեալ նմա զշարժումնն եւ չիշխէ խուսափել յընթացիցն, այլ ի հարկէ ծառայէ տերունական հրամանին: Նոյնպէս եւ գերկիր սեղմացեալ տեսանենք, եւ բարձեալ բերէ զհրաման հրամանատուին. եւ գայլսն ամենայն համակերտս ծառայացեալս հրամանաց արարչին, եւ չիշխեն այլ ինչ քան գայն՝ յոր կարգեցանն՝ գործել. վասն որոյ <ոչ> գովենք զնոսա յաղագս զսահմանս հրամանացն պահելոյ:

44 [41] Բայց մարդոյ առեալ 205r անձնիշխանութիւն, ում կամի՝ ծառայանայ: Ոչ ի հարկէ բնութեան բռնադատեալ, ոչ ի գարութենէն որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝ կասեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահի գաւգուտն եւ յանհնազանդութենէ զվնաս. եւ գայն ոչ եթե առ եղեռանէ ինչ լեալ ասենք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց: Ջի եթե իբրեւ գմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝ գոր ի հարկէն ծառայեն Աստուծոյ, ապա եւ վարձս ընդ կամակարութեանն առնոյ չէր արժանի, այլ իբրեւ գործի մի էր արարչին, գոր թեպէտ ի շար վարէր եւ թեպէտ ի բարի, ոչ պարսաւանք ինչ եին նմա եւ ոչ գովութիւնք, այլ պատճառ այն էր՝ որ գնա այնպէսն վարէր, նա եւ ոչ զլաւ ինչ գիտէր այնուհետեւ մարդն. քանզի չէր հնուտ այլ իմիք, բայց այնն եւեթ՝ յոր պատշաճեալն էր:

Այլ Աստուած այնպէս պատուել գմարդն կամեցաւ, զի առ լաւութեանցն [42] խելամուտ լինելոյ՝ գանձնիշխանութիւնն պարգեւեաց նմա, 205v որով կարող իցէ առնել զինչ եւ կամեսցի, եւ գանձնիշխանութիւնն նորա ի լաւն խրատէ դարձուցանել:

Որպէս հայր ոք յորժամ գորդի իւր խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ուսումն ինչ ուսանել. չծուլալ յուսմանէն՝ այլ յառաջադէմ լինել ի լաւն ստիպել. վասն զի գիտէ եթե կարող է յառաջադէմ լինել, պահանջէ զուսումնն՝ յոր աւանդեցաւ. նոյնպէս եւ զԱստուծոյ պարտ է իմանալ՝ եթե յաւժարեցուցանէ գմարդն յանսալ հրամանացն նորա. բայց զկամակար իշխանութիւնն ոչ հանէ ի նմանէ, որով կարող է անսալ եւ չանսալ հրամանացն. այլ խրատէ եւ յաւժարեցուցանէ գմարդն, զի լաւութեանցն ցանկացող լիցի, որովք արժանատր մեծաց պարգեւաց լինիցի, եթե անսայցէ Աստուծոյ. այլ զի եւ չանսալոյն իշխանութիւն ունիցի:

Քանզի ոչ եթե վայրապար [43] ինչ կամէր Աստուած գայնալիսի պարգեւս տալ, որ յաւիտենական անեղծութիւնն է: Ջի վայրա206r պար իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշխանութիւն երկոցունց, անսալոյ այնմ՝ գոր Աստուածն կամէր, եւ չանսալոյ այնմ՝ գոր նայն ոք ախորժէր: Բայց իրաւամբք, այն է, յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն ոք ինչ առնուցու: Եւ արդ զիա՞րդ երեւէր ընտրութիւն գործոցն, եթե ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, եւ անսալոյն եւ չանսալոյն:

45 Եւ արդ յայտ է՝ թե անձնիշխան եղեւ մարդն՝ առնել զբարի եւ ժտել ի շար. իբր ոչ եթե շար ինչ առաջի կայր՝ յոր ժտիցի, այլ այն եւեթ առաջի կայր՝ կամ անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, եւ գնոյն եւեթ պատճառ շարին իմանալ: Քանզի լեալ մարդն առաջին՝ առնոյր պատուէր յԱստուծոյ, եւ չհնազանդեալ աստուածական հրամանին՝ մտաբերէր ի շարիս, եւ անտի լինէր սկիզբն շարեաց:

[44] Ուստի ոչ ոք կարէ ոռնարար ինչք եւ անձնատր զշարն ցուցանել. եւ դարձեալ ոչ յարարչէն, այլ յանսաստութենէ դիպեալ 206v ստունգանդին, եւ յորուք վարդապետութենէ

դրդեալ. զի ոչ եթե այնպիսի ինչ հաստատեալ բնութեամբ գնարդն ցուցանել <այլ զի մարդն՝ ըստ ուրուք վարդապետութեան, եւ ոչ բռնութեամբ, ստունգաւոր եղեւ՝ կարէ որ ցուցանել>: Եթե այնպիսի ինչ բնութիւն մարդոյն առեալ էր, ապա ոչ ի բնութենէ արարածոյ եւ յաստուածեղէն գրոց նմա վարդապետութիւն ընծայանայր. որպէս ասէ ուրեք աստուածական բարբառն, եթե ի մանկութենէ մարդիկ ի խնամս չարի միտեալ են. զի ցուցցէ թե որ միտին կամաւք միտի, եւ ոչ ուրուք բռնութեամբ:

Արդ անաստութիւնն եւեթ որ արտաքոյ Աստուծոյ կամացն գործիցի պատճառ չարեաց իմանալի է. եւ նմին գայլ ոչ վարդապետ ծածուկ հաշուել, դրդիչ եւ ոչ բռնադատիչ, որ գնարդն ի լաւութեանցն մերկանալ կամեցաւ:

Ապա եթե գպատճառն եւս [կամիցին] խնդրել, գնախանձն որ առ մարդն եղեւ իմացին գպատճառն:

Եւ եթե գնախանձուէն եւս ճշդիւ քննիցեն՝ թե ուստի եղեւ, ասացուք եթե յառաւելութենէ գնարդն պատուելոյ. քանզի միայն մարդ ըստ պատկերի 207r եւ ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղեւ:

Իսկ եթե այնու գԱստուած պատճառ չարեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստնարար խորհրդոյ: Եթե գնորա ինչ հանեալ էր, եւ մարդոյն շնորհեալ, թերեւս յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուիչն. ապա եթե գնա նոյնպէս որպէս եղեւն պահեաց, եւ գնարդն այսպէս կամեցաւ առնել, պատճառ չարեաց՝ նախանձորդն է: Քանզի ոչ եթե յորժամ իցեն ուրուք երկու ծառայք, եւ գմինն ի ծառայութեան ունիցի, եւ գմիւսն յորդեգիրս գրիցէ, եւ միոյն յարուցեալ ի վերայ գմիւսն սպանանիցէ, պատճառ չարեաց գտէրն պարտ ի[46]ցէ իմանալ, որ ոչ եհան ինչ ի ծառայէն եւ շնորհեաց միտումն:

[ԺԲ]

Արդ եւ գայն եւս հարցանեն, եթե չար ինչ չկայր առաջի, ուստի՞ աւճն գոր սատանայ կոչէք՝ ինացաւ զհանգամանս չարին:

47 Ասենք՝ եթե սատանայ չար գտնուեալ մարդոյն Աստուծոյ ինացաւ, վասն որոյ գմարդն յայն յաւժարեցոյց: Որպէս յորժամ իցէ որ 207v ուրուք թշնամի, եւ թարուցեալ զթշնամութիւնն՝ զաղտ կամիցի վնասել, եւ չգիտիցէ զհանգամանս վնասակարութեանն, եւ շուրջ եկեալ յաժիցի հնարս խնդրել. ապա գտեալ ժամանակ՝ յորժամ որ ի բժշկաց թշնամոյն նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել, եւ յայս նիշ կերակրոց չճաշակել, որով առողջութեանն կարիցէ հասանել, եւ նորա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ զբժիշկն պարսաւիցէ, եւ զաւգտակարսն նմա վնասակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ, եւ հակառակ պատուէրս հրամանաց [47] բժշկին տայցէ, եւ այնու առնիցէ նմա վնաս. որ ոչ եթե յառաջագոյն գիտէր զհանգամանս վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղէւ վնասակար. նոյնպէս կարծի եւ զսատանայէ՝ նախանձել նմա ընդ նախաստեղծ մարդոյն, եւ չգիտել զհանգամանս վնասակարութեանն. քանզի ոչ եթե չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի զհանգամանսն մ208րարթ էր առնուլ, ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ արգելուլ գնա ի ճաշակելոյ ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ. որ ոչ եթե անպիտան ինչ ի կերակուրս մարդոյ էր, եւ ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր, եւ վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ի ճաշակելոյ ինչ ի նմանէ, այլ անսաստութիւնն եղէւ պատճառ մահուան մարդոյն, իբրեւ յանցաւորի՝ որ անցանիցէ զհրամանաւ հրամանատուի՝ որ նմա կարգեալ իցէ:

Արդ ժտեցոյց թշնամին գմարդն [48] անցանել զհրամանաւն Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթե ստուգեալ գիտէր՝ եթե այնու նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեալք, ի թեթուս մատուցեալ, եթե լիցի՞ եւ թե չլինիցի՞. եւ յետոյ յԱստուծոյ պատուիասէն՝ որ առ մարդն եղէւ վասն պատուիրանագանցութեանն ինացաւ եթե պատուիրանք նորա մահ գործեցին, եւ յիրաւի պատժեցան եւ նա եւ մարդն՝ գոր յաւժարեցոյց յանսաստութիւնն, ճաշակել ի փայտէն՝ որ ոչ բնութեամբ մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ սպառնալեացն եղէւ այն208vպիսի իրաց պատճառ:

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարենք մեղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն զգուշացուցանելոյ որով արիւնակաւ կարիցէ մարդն առողջանալ. եւ նորա թողեալ զպատուէրս բժշկին՝ անսայցէ թշնամոյն՝ որ զվնասարար խրատսն տայցէ նմա, որով ոչ զպատճառս վնասուն ի բժշկէն՝ որ յառաջագոյնն գուշակեաց նմա՝ իմանալի է, այլ ի թշնամոյն՝ որ ի [49] պատուիրանէ բժշկին նմա զվնասն հնարեցաւ. նոյնպէս եւ զսատանայէ ասենք լեալ թշնամի մարդկան՝ որ չեւ եւս գիտէր զհանգամանս չարեաց, այլ ի պատուիրանէն Աստուծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ վնասել մարդոյն, զի եթե առանց Աստուծոյ կամաց ի ծառոյն ճաշակիցէ՝ առնուցու պատիժ գմահ: Քանզի թե յառաջագոյն չէր գուշակեալ Աստուծոյ մարդոյն չուտել ի կերակրոյ ծառոյն, եւ նորա յանգէտս կերեալ, չլինէր նմա պատիժ մահ. կամ որպէս թե առ ի չգիտանս եկեր, կամ որպէս թե առ չժուժալոյ ի կերակրոյ ծառոյն, չէր ինչ պատժի պարտական: Քանզի եւ մանուկ կաթնակեր՝ որ յայլ ինչ կերակուր մ209րտաբերիցէ, ոչ պատժելի է՝ այլ արգահատելի, որպէս թե առ ի չզոյէ կաթին յայն յաւժարեաց:

48 Նա եւ աւճն, որ է սատանայ, յիրաւի պատժեցաւ՝ վասն ընդ անագորոյն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ:

Եւ արդ սկիզբն չարեաց գնա [50] խանձն ասենք, եւ գնախանձն յառաւել գմարդն պատուելոյ, եւ զչարիսն յանհնագանդութենէն: Չի Աստուած այնպէս առաւել գմարդն պատուեաց, եւ նորա անսաստեալ՝ զրնկէց զպատուիրանն: Ուստի զամենայն ինչ որ լինի չար, որ բնութեամբ չար գիտենք, այլ՝ զի առանց կամացն Աստուծոյ գործին՝ իրք ինչ լինին չար:

Նա եւ ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ, զիտաց՝ եթե անսաստել ունեք Աստուծոյ՝ չար է եւ ոչ բարի. քանզի ոչ եթե անմիտ ինչ որ եղէւ նա յԱստուծոյ՝ եթե չգիտէր, եթե որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի, եւ որ ինչ արտաքոյ քան գնորա կամսն՝ այն չար է. եւ վասն

այնորիկ յիրաւի տանջէ գնա Աստուած. զի գիտէ զբարին, եւ ոչ առնէ, եւ հմուտ է չարին, եւ ոչ խորշի:

Եւ ոչ չար եւ չարչարիչ հաստատեաց գնա Աստուած. 209v եւ ոչ փորձիչ՝ եթե նովաւ փորձեալ զարդարս գտեսցէ. եւ ոչ ինքն յանձնէ չար [51] գտեալ, եւ ոչ անարար եւ հակառակ Աստուծոյ. այլ մտաւոր եղեալ յԱստուծոյ, եւ հմուտ գիտութեան՝ թե չար է հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանին, եւ յայն գոր գիտէրն՝ թե չար է՝ յանդգնեցաւ, զանասատութենէն ասենք. եւ անաստութիւնն ոչ եթե անձնաւոր ինչ յառաջագիտ եհաս ի գիտութիւնն սատանայի, այլ իբրեւ զմի ինչ եղեալ ի դիպաց կամեցելոյն:

49 Նա եւ զմարդոյ յիրաւի, ասենք, կրել պատուհաս ընդ որոց գործիցէ. քանզի կամաւ երթայ յուսումն այնպիսի իրաց, յորոց յորժամ եւ կամիցի՝ եւ մեկնել կարող է. քանզի եւ կամելոյն եւ չկամելոյն ունի իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ եւ կարելն գոր ինչ կամիցի առնել:

[ԺԳ]

Որովհետև, ասեն, չարեաց արարիչ զԱստուած չկամիք ասել, այլ ի մարդկանէ եղեալ թելադրութեամբ սատանայի, ի հնագանդելոցն նորա և ի խաբեցելոց: Եւ յիրաւի կրեն պատիժս, զի կարենին հատանել ընկենու ի [52] բաց գշարիսն, և ոչ 210r կամեցան:

Եւ արդ վասն նորին իսկ սատանայի հարցցուք. այնպիսի՞ արդևք արար զնա Աստուած եթէ ինքնին այնպիսի չէր՝ և յաժարեաց ի չարաբարել:

51 Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աստուծոյ, պատիժս ի նմանէ չէր պարտ պահանջել, զի պահեաց զպայման բնութեանն՝ յոր արարն զնա Աստուած. և որ ոք ոչ կամաւք ինչ գործէ, ընդ այնր պատիժ չպարտի կրել. բայց որ կամաւք կարող է գործել, և գործ ինչ յոռութեան գործիցէ, յիրաւի պատժի, զի ոչ եկաց յայնմ՝ զոր Աստուածն կամի. ապա եթէ յԱստուծոյ բարութեան եղև, և անձամբ յանձնէ դարձոյց զկամսն ի չար՝ հեռացուցեալ զինքն ի լաւէն, յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցան՝ պատիժս:

Չի զսատանայ մեք ոչ յԱստուծոյ սատանայ եղեալ գիտեմք. այլ զսատան անուն՝ վասն խոտորելոյն առ իւր անուն. քանզի սատանայ յԵբրայեցոյ և յԱսորոց [53] լեզուէ խոտորեալ թարգմանի:

Այլ զաւրութիւն իմն զգայուն լաւութեանց հաստատեցաւ յԱստուծոյ, 210v և ի թշնամութենէ ընդ մարդոյն ունելոյիւրոյն՝ կամաւք՝ եղև բանասարկու: Թողեալ զԱստուծոյ հպատակութիւն՝ սկսաւ անսաստել, և հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանացն ուսուցանել մարդկան, և իբրև զապստամբ յետս կացեալ թիրեցաւ յԱստուծոյ: Եւ վկայէ բանիս աստուածական բարբառն, որ ապստամբ վիշապն կոչէ զնա՝ եթէ հրամանաւ սպան զապստամբ վիշապն: Եւ արդարև իսկ բանն Աստուած սպան զսատանայ, այնու զի կոխելոյն զնա ետ իշխանութիւն:

Արդ ապստամբ կոչէ զնա զիր: Եթէ նոյնպիսի՞ որպէս եղևն յԱստուծոյ՝ կացեալ էր, ապա ոչ ապստամբ կոչէր զնա: Չի որ ապստամբի որ, թողու զիւր պայմանն՝ որով ոչ անարար իսկ ցուցանի: Չի եթէ անարար էր, ապա ոչ յիւրմէ բնութենէն փոխէր. քանզի շմարթի բնութեան իմիք՝ առանց [54] կամաց՝ մերթ բարի լինել, մերթ չար:

[ԺԴ]

Իսկ արդ եթե ոչ անարար էր, ասեն, սատանայ, և ոչ այնպիսի եղեալ յԱստուծոյ, և անձամբ գանձն դարձոյց ի լաւ անտի ի յոռին, որ է ի հնագանդութենէ յ211րանհնագանդութիւն, արդ զայն ասացէք. գիտէ՞ր Աստուած եթե այնպէս լինելոց էր, թե չգիտէր. թե գիտէր և արար, ինքն է պատճառ՝ նորա ի լաւութեանցն դառնալոյ. ապա թե ոչ գիտէր, գիտէ՞րդ առնէր զայն գոր ոչն գիտէր՝ թե որպիսի ինչ ոք լինելոց իցէ:

Անգիտութիւն կարծել զԱստուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն է. քանզի միայն ինքն կանխագէտ է հանդերձելոց: Այլ քանզի բարերար էութիւն է Աստուած, ոչ կամեցաւ զագնուականութիւնն իւր ծածկել:

Վասն որոյ յառաջագոյն գիտէր զսատանայէ եթե թիրելոց է, և զմարդիկ յանցուցանելոց՝ առ ի չունկնդիր լինելոյ [55] հրամանաց նորա, որով միանգամայն՝ վասն անձնիշխանութեան մարդոյն երևելոյ արար զնա Աստուած, զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայտնի լիցի մարդկան վասն թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց: Չի յորժամ զսատանայ ամբարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ ի միջոյ, և վասն իրեանց մեղացն 211v իմանայցեն՝ թե գոյ հնար թողութեան ապաշխարութեամբ. զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զշնորհն նորա գիտասցեն. զի եթե այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա ոք խելամուտ լինէր:

53 Եւ բնաւ իսկ, ասեն. յետ թիրելոյն սատանայի և խաբելոյ գնարդն՝ ընդէ՞ր իսկ ոչ եբարձ ի միջոյ, զի մի զբազումս սպանանիցէ:

54 Ոչ եթե չէր կարող Աստուած բառնալ զսատանայ ի միջոյ, քանզի չիք ամենկին տկարութիւն զԱստուծով. այլ զի չէր ինչ մեծ [56] գործ Աստուծոյ զսատանայ ինքնին անձամբ սպանանել, զարարած մի զիւր փոքր յոչինչ դարձուցանել, զի մի կարծիցի թե վասն շժուժալոյ շարութեանն նորա սպան զնա:

55 Երկրորդ անգամ՝ զի անծանաթ ևս լինէր առ յապայ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, թե յառաջագոյն սպանեալ էր զսատանայ. զի ոչ ոք ունէր նշանակ ինչ յայտնի բարերար կոչելոյ զԱստուած: Այլ թերևս և կարծիք ինչ ի մէջ մտանեին՝ թե հաւասար ինչ ոք էր նա Աստուծոյ և աճապարեաց ի 212r միջոյ եբարձ:

56 Վասն որոյ պահեաց զնա, և ոչ կորոյս ի միջոյ, զի մարդիկ յորժամ լաւութեանցն հմուտ լինիցին, յաղթեցնեն նմա՝ փոխանակ այնոցիկ՝ որ յառաջնումն յաղթեցան ի նմանէ:

Այն իսկ մեծ և զարմանալի է, զի մարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աստուծոյ աւգնականութեամբ, պատերազմեալ յաղթիցէ սատանայի: Որպէս մարտուոյց ոք ամենայն հնարիք հնարեալ զիւր աշակերտ[57]սն թեքել, առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարթիցեն յաղթել ախոյանից, և առաքիցէ զնոսա ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանսն, և յաղթութեանցն ուշ առնել խրատիցէ, մինչև զկեանս անգամ արհամարհել. զի լաւ համարի թե վասն անուան բարիոք մեռանիցին, քան թե կենդանի կայցեն և վատանուն լինիցին. և նոցա զթելադրութիւնս վարդապետին ի մտի եղեալ, և զպարզևս ընդ յաղթութեանն զեր ի վերոյ լինիցին ախոյանին, և պսակեալ առ վարդապետին հասանիցեն, և նշանակ ճգնու212vթեան ընդ ախոյանին՝ առ նա զպսակն բերիցեն. ապա եթե զմարտուոյցն զմտաւ ոչ աժիցեն, և յաղթութեան և պսակի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյանէ անտի. յիրաւի այնուհետև թշնամանին և տանջին, և մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատութեանն կրեն. նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանալի է, թե իւրովք պատուիրանաւք [58] վառէ գեղեցիկ զմարդիկ՝ առ ի պսակելոյ զյաղթողն, և յամաթ առնելոյ զվատացեալն: Իսկ եթե ոք յոչինչ զԱստուծոյ զպատուիրանսն համարիցի, յորժամ մրցել ընդ բանասարկութիւն ռմարտնչիցիք վաղվաղակի կործանի, քանզի չունի զնշանակս յաղթութեանն. և յիրաւի կրէ պատիժս պատուիասից այնպիսին, զի ոչ նմանեաց ընկերին՝ որ կռուեցաւ և յաղթեաց:

Արդ վասն այնորիկ թողեալ է Աստուծոյ զսատանայ իբրև ի հրահանգս կռուանոցաց յաշխարհի, զի յորժամ իւր նահատակեալքն կռուիցին և յաղթիցեն նմա՝ պարծանք առաջնոյ

յաղթութեանն նորա քակեցին 213r յայժմուն այնպիսեացն մարդկանէ, որ լաութեանցն ցանկութեամբ պարտիցեն զնա, և նշան յաղթութեան զնահատակութեանն կանգնիցեն: Քանզի կոխան արկեալ ընդ ոտիւք մերովք՝ անկեալ դնի մեռեալ, և կործանի՝ առ ի լաութեանցն ցանկութեան մերոյ ի պարտութիւն մատնեալ:

[ԺԵ]

Արդ յետ այս ամենայնի հաւանութեանց՝ յամառեալ գնոյն ի մէջ բերեն. բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամածինք:

58 Եթե բնութեամբ իցեն, ընդէ՞ր արեւնք ի թագաւորաց դնիցին, և սաստք յիշխանաց, և պատիժք ի դատաւորաց. ո՞չ ապաքէն վասն կարճելոյ չարեացն: Եթե բնութեամբ իցեն չարիքն՝ ոչ պարտի արեւնադիրն արեւնս դնել, և ոչ իշխանն պատիժս ի վերայ չարագործին ածել: Ընդէ՞ր պատժիցեն զայն՝ որ ոչ կամաւքն չար իցէ, որում արգահատելն պարտ էր, և ոչ պատիժս ի վերայ հասուցանել:

Եւ արդ այնպիսոյն եթե կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. քանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յաւժարեցաւ ի չարն, 213v այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ:

Եւ եթե որդոյ իւրոյ սուր առեալ՝ ի վերայ խաղայցէ, մի լիցի նմա մեղադիր. զի ոչ իւրով կամաւ երթայ, այլ չարն տանի գնա յայն:

Եւ եթե [60] ի դրացոյ և ի բարեկամէ թշնամանեցի՝ մի փոխարէն թշնամանեցէ, այլ առաւել արգահատեցէ ևս. զի ոչ եթե նա ինչ թշնամանէ, այլ չարն՝ որ բռնաբար վարէ գնա:

Նոյնպէս՝ յորժամ դուստր գնայր անարգիցէ, և նու գկեսուր իր, և կին զայր, և ծառայ զտէր, և եղբայր զեղբայր, մի ինչ տարցին ընդ միտ՝ որք անարգեցանն, այլ արգահատեցեն նոցա որպէս ի չարէն բռնադատելոց:

59 Իսկ եթե տեսանենք՝ եթե թագաւորն զիրոց արինաց վրէժս պահանջէ, և պահանջմամբ վրիժուցն զվնասն կարճէ, և դատաւորն զգողն և զաւագակն պրկէ և քերէ՝ վասն զվնասակարութիւնն ի միջոյ բառնալոյ, և հայր գորդի դժնեայ մահապարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, և այլքն ամենեքեան իւրաքանչիւր զանցնիւր զանարգանաց վրէժս պահանջեն՝ կամ անձամբ կամ իշխան214րաւք, յայտ է՝ թե չարիքն որ գործին՝ կամածինք են և ոչ բնականք: Բայց աղէ՞ դու զ[61]կարին իսկ զոք շոայլեալ ցանկութեամբ՝ պրկեա և մտրակեա, տեսանէ՞ս թե բնաւ ամեննին գտանիցի ի նմա յիշատակ ցանկութեանն: Եւ արդարն ոչ ինչ ընդ վայր ասացեալ է բան Իմաստնոյն, թե ծառայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՝ ընդ մկանունս տան լսել նմա:

60 Նա և այլուստ ևս մարթեմք իմանալ. զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է, և ոչ չարեաց: Չի շունն, որ շնայ, մինչ դեռ իսկ ի գործ շնութեանն իցէ՝ եթե շուն ոք կոչէ գնա, ընթոստանայ. և պոռնիկն, որ յայտնի պոռնկի, զանուն պոռնկութեանն չախորժէ լսել. նոյնպէս և գողն և աւագակն, և այլ ևս չարագործքն, թեպէտ և զգործ չարագործութեան գործեն՝ զանուն չարագործութեանն յանձն ոչ կամին առնուլ:

61 Նա և կեղծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմելխանաւք ընկերին կամիցի վնաս առնել, թաքուցանէ զկեղծաւորութիւնն, և որպէս թե բարոյ ինչ 214v խրատ տայցէ՝ հրապուրեալ արկա[62]նէ ընդ վնասիւք զանմեղն. և եթե ոչ զբարոյ գդէնս զգեցեալ մեղմեղիցէ, չկարէ ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն:

62 Նա և յորժամ զխիստ ոք իշխան կամիցի ի քաղցրութիւն ածել, չկարէ յայտ երթալ ասել՝ թե դու խիստ ես, այլ քաղցրախատն բանիւք մատուցեալ ողորքէ՝ թե դու, տէր, քաղցր ես և բարերար ամենեցուն, ամենեքին գոհ են զքէն, բոլորք առ իրաւագէտս ունին. և այնպէս կարէ մեղմով քաղցրացուցանել զխստութիւն իշխանին, և խոնարհեցուցանել ածել յիրաւն և յարժան:

Նոյնպէս և առ ցասուցեալն և տրտմեալն և առ նախանձոտն քաղցրութեամբ ոք մատչի և ցածուցանէ:

Եւ անտի յայտ է՝ թե բարեաց ցանկացող է բնութիւն մարդկան, և ոչ չարեաց:

63 Եւ եթե գագանացն գագանութիւն չար ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա, զիտասցեն՝ զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս արարան, որպէս և արջառ և ոչխար և [63] ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է. և կէսքն վասն 215r երկիւղ ի միտս մարդկան ծնուցանելոյ: Չի թե գագանք ահագինք են, և վիշապք և աւձք և այլ ճճիք վնասակարք, և մարդն այնչափ հպարտացեալ է՝ մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին սահմանս արտաքոյ ելեալ անսաստէ, եթե այնպիսի զարհուրեցուցիչք չեին՝ ո՞րչափ ևս առաւել չկայր երբեք յակաստանի:

64 Նա և նոքին իսկ, որ չարքն կարծին անմտաց, երբեք երբեք աւգտակարք լինին և գերծուցիչք ի մահուանէ: Չի՞նչ չար քան զաւօ կայցէ, և ի նմանէ թերիակէ. և ի սպանող դեղոց, որ ի նենգութենէ մարդկան կագմեցան, չն հասուցեալ, և անդէն բուժէ: Եթե բնութեամբ չար ինչ էր աւօ, կամ չարի իրիք արարած, ապա չգտանէր ինչ ամեննին ի նմա աւգտակար, և ոչ զգանանայր երբեք ի գագանութենէ անտի իրմէ. նա աւանիկ տեսանենք ի հնարագիտութենէ թովչաց զգանացեալ, իբրև գշուան [64] խաղալիկ է նոցա, և բագում անգամ բնակեալ ի տան՝ չմեղանչեն բնակչացն:

65 Եւ արդ եթե 215v հեթանոս իցէ՝ որ չար ինչ բնութեամբ կարծիցէ, յանդիմանեացի յիրոց արուեստակցացն յաւճապաշտացն. որ այնչափ զգանացուցանել զաւօս գիտեն, մինչև կոչել յութիւք ի տունս, և կերակուրս մատուցանել, որպէս Բաբելոնացիքն վիշապին՝ գոր պաշտեինն. և սպան գնա Աստուծոյ սիրելին՝ նովին ընտելական կերակրովն:

66 Եւ եթե մոգ իցէ, և չարի արարած զգագանսն վասն զագանութեանն ասիցէ, ի հասարակաց մտաց փաշաման կրեալ ըմբերանեացի: Չի եթե գագանքն չարի արարածք իցեն, և երկիր բարոյ, զհա՞րդ բարոյն արարած չարին արարածոց դայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լինիցի, որք ի նմանէ կերակրին և ի ծոց նորա հանգչին. զի երկու հակառակք իրերաց՝ միմեանց ծախիչք են, որպէս խաւարի լոյս, և ջեր սառամանաց:

[65] Արդ եթե գագանք չարի արարածք եին, և երկիր բարոյ, ծախել պարտ էր գնուս երկրի՝ և ոչ սնուցանել, սպառել և ոչ սերել. ապա եթե երկիր և գագան 216rսն սնուցանէ և ոչ սպականէ, յայտ է՝ եթե յորմէ արարչէ երկիր լեալ է՝ ի նմանէ և գագանքն արարեալ են. և չիք ինչ չար բնութեամբ. քանզի չիք ոինչ չար արարիչ բնութեամբ: Եւ մանաւանդ թե և գագանք իսկ, գոր ասեն՝ թե ի չարէ արարչէ եղեալ են, ցուցանեն թե չեն ուստեք՝ այլ յերկրէ, այնու զի յերկրէ կերակրին և ի նմա բնակեն, և անդրէն ի նոյն շրջեալ հողանան:

67 Նա թե և ի չարէ ինչ եին չարք արարեալ, ոչ ինչ ի նոցանէ աւգտակար գտանէր, այլ ամեննին իսկ վնասակար: Իսկ արդ եթե տեսանենք, զի կիսոցն մորթքն պատսպարան մերկութեան մերոյ լինին՝ և կիսոցն ճրագուն դեղ նեղի, և այլ ինչ յանդամոցն, որպէս առիծուն և արջոյ և այլոցն՝ ըստ իւ[66]րաքանչիւր մի ըստ միոջէ, յայտ է՝ եթե ի բարոյ արարչէ լեալ են, վասն միոյ իրիք աւգտակարին գտանելոյ ի նոսա: Չի որ չար ինչ է, նորա ամենայնին վնասակար է, և մորթ և միս. այլ գնոցա որպէս գմորթն զգենումք, և ոչ վնասէ, և զմիսն 216v եթե սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր՝ ոչ վնասէր. որպէս վարագի՝ որ գագանագոյնն է քան զամենայն գագանս՝ ուտի միսն, և ոչ վնասէ. նոյնպէս և գնոցայն՝ եթե ուտէր որ՝ <չ>վնասէր:

Եւ յարջառ, գոր ասեն՝ եթե ի բարոյ արարչէ արարեալ է, գտանի ինչ վնասակարութիւն: Չցլու միս ուտել՝ դարման է մարմնոյ, բայց եթե զարիւնն որ ըմպիցէ՝ սատակի:

68 Նոյնպէս և ի բանջարս է ինչ՝ որ առանձինն սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ պէսպէս ցաւոց լինի:

Չմանրագորն եթե լոկ որ ուտիցէ՝ սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածու լինի քնահատաց:

Եւ զհագար՝ եթե ի տաւթ ժամա[67]նակի ուտիցէ որ, քանզի զովացուցիչ է, գտապս ի փորոյն փարատէ. և եթե ի հով ժամանակի ուտիցէ որ, վնասէ. և եթե զջորն քանեալ անապակ ըմպիցէ որ, սատակի. և եթե զսերմնն աղացեալ՝ ջրով ըմպիցէ, ի ցանկութենէ արկանէ:

Եւ կանեփուկն թուփ ինչ է, որոյ սերմն նորա դեղ է և նոյն դ217րարձեալ կասեցուցիչ ցանկութեան:

Եւ մոլախինտոյ, որ առանձինն ի յայտնի ինչ ժամանակի սպանող է, նովիմբ գնաղօս հնացեալս հնարին բժիշկք հատանել:

Եւ կաղանչանան ազգ ինչ՝ առանձինն սպանող է, և խառնեալ ընդ այլ դեղս մաղձաղեղ է բուժիչ ի մահուանէ:

69 Արդ յայսպիսի իրս անհարթս առ ոչ ուղիղ հայելոյ, կարծեցին եթե չար ինչ բնութեամբ իցէ. բայց Աստուած այսպէս իմաստուն գմարդն կագմեաց, զի և ի դարմանիչսն մարթիցէ վայելել. և որ վնասակարքն կարծիցին, և անտի ևս հնարիւք աւգտակարութիւնս [68] կարիցէ գտանել, առ ի յանդիմանելոյ զբարս անմտացն թե չիք ինչ որ բնութեամբ չար է:

[ԺՁ]

Բայց թեպէտ և նոքա աստուածական արինաց ոչ հաւատան, մեք յուղորդ պատասխանոյ գներ ընտանիս մի գրկեսցոյք:

Այնչափ ինչ չար ի գագանացն բնութեամբ ոչ գոյր, մինչև ամեալ գնորարարսն առ նորաստեղծն՝ նմա նոցա անուանս հրամայէր դնել. և եթե մատ ոչ գային, գիա՞րդ 217v միոյ միոյ ըստ իւրաքանչիւր ազգաց անուանս յարինէր. ապա եթե մատ գային, և ընտելութիւն ընդ մարդոյն ունեին, յայտ է՝ թե ոչ չարք եին, և ոչ մարդոյն վնասակարք. այլ յետ անցանելոյ մարդոյն զԱստուծոյ պատուիրանաւն՝ տուան նմա զարհուրեցուցիչք, առ ի չհպարտանալոյ հողեղինին՝ որ ի հողոյ եղև, և ի հող դառնալոց էր:

Եւ առաջնոց չվնասակարութեան գագանացն մարդոյ այժմու համբոյրս և ընտելութիւնս վկայեն:

Չի ոմն գգայոյ յկորինսք սնու[69]ցանէ, և իբրև գշան կորինս՝ առ ընտելութեան ընդ անձն անկանին:

Եւ միւսոյն զառիծու կորին սնուցեալ՝ ամէ ի համբոյր և ի քծինս, մինչև պատել զսնուցանելեան. և եթե այլ ոք ի նա հուպ գայցէ, չմոռացեալ զբարս գագանութեանն՝ ի վերայ յարձակի. և նորա սաստեալ գագանին իբրև շան, ցածուցանէ յանսաստ գագանութենէն:

Եւ այլոյ զարջոյ յոթիւնսք սնուցեալ՝ կաքաւիչս ուսուցանէ, և նմանեցուցեալ բարուց մար218րդկան՝ զգագանաբարոյն ցածուցանէ:

Եւ այլոց զկապիկս անապատականս ըմբռնեալս՝ հտպիտս և ընչապտուկս և ամենաչար ուսուցանեն:

Եւ այլոց զքարբս յիգակերսք կալեալ՝ թովչութեամբք յընտելութիւն մարդկան ամեն, ջրեցուցեալ գրոյնսն սպանողս:

Արդ եթե չար ինչ եին գագանքն բնութեամբ, չէր հնար վնասակարացն ընդ իրեանց վնասակարին ընտելութիւն ունել:

71 Եւ թե զխորշակս և զսառամանիս ի [70] վնասակարութեանն ի չարէ արարչէ կարծիցեն, զհտասցեն. եթե ոչ ձիւն և սառամանիք պնդեին զլերինս, արմատք խոտոց ոչ պարարեին. և եթե ոչ տաւթ ջեռուցանէր զանդաստանս, պտուղք ոչ հասանեին:

[ԺԷ]

Եւ եթե գախտս և գհիւանդութիւնս և գմահս տարաժամս, և գքնաւ գմահ իսկ ի չարէ ինչ արարչէ իմանայցեն:

73 Եթե աստուածական արինաց հաւատային՝ անդստին յարինացն առնեաք պատասխանի:

Բայց որովհետև ի չարէ արարչէ դնեն գայսպիսի անհարթութիւնս, հա218vրցցուք և մեք գնոսա. բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞քան գո՞հարուստ իցեն:

Եթե ասիցեն՝ եթե բարեացն արարիչ հարուստ է, ստեն: Չի եթե հարուստ որ էր նա քան գչարեացն արարիչ, ոչ տայր նմա գվնասակարութիւնսն յիւր ի բարի արարածսն արկանել: Նա և տեղի ևս չէր պարտ տալ նմա յիւրումն վայրսն: Չի եթե կարող որ ինչ [71] էր, նախ իւր տեղիս գատ ի նմանէ առնէր, և ապա արարածս՝ գինչ և կարող էր առնել:

74 Արդ գայն ասացեն. կարո՞ղ էր գնա մերժել բարին յիւրոց ի բարիոք արարածոցն, եթե չէր կարող:

75 Եթե ասիցեն՝ եթե կարող էր, լուիցեն: Եթե կարող էր մերժել գչարն և ոչ մերժեաց, ինքն է պատճառ վնասուն:

Եւ եթե ոչ էր կարող մերժելոյ գչարն, գտանի՞ գի հարստագոյն քան գնա էր չարն, որ բռնաբար նեղէ և ապականէ գբարիոք արարածս նորա:

Դարձեալ և այն ևս սուտ է, գոր ասենն, թե ի վախճանի յաղթե նմա բարին. գի որ յառաջնումն չկարաց յաղթել, յայտ է՝ 219r թե և ի վախճանի չկարէ յաղթել:

76 Այլ մեք գցաւոց և գմահուան բագում ինչ պատճառս ունինք ճշմարիտ բանիս ի մէջ բերել:

77 Նախ այն իսկ՝ գի յորժամ մարդն գԱստուծոյ պատուիրանան անց, ապա եղև ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ: Քանգի ցկինն ասաց՝ թե [72] ցաւովք և տրտնութեամբ որդիս ծնջիր. և ցայրն՝ թե աշխատութեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կերիցես գհաց քո, մինչև լիցի քեզ դարձ անդրէն յերկիր՝ ուստի առար. գի հող եիր, և ի հող դարձջիր: Որով յայտ է, գի թեպէտ և բնութիւն մարդոյ՝ քանգի մարմնապատ է՝ ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ կարծէր, այլ թե կացեալ էր ի պատուիրանին՝ պահէր գնա կենդանարարն կենդանի. որ յոչնչէն կարող եղև գշունչ մարդոյն առնել, և պահէ միշտ կենդանի և անմահ, նոյն և գմարմինն՝ գոր յերկրէ ստեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի:

[ԺԸ]

Այլ իբրև գայս լսեն թշնամիք ճշմարտութեանն, ազգի ազգի գինուք վառին ընդ 219-դէմ ստուգութեանն:

Ջի կէսքն ասեն՝ թե չէր մարթ մարմնատրի անմահ կալ:

Եւ այլքն ասեն, վասն զի ոչ տուէր մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժամանակս կեալ, հարկ է անտեսականին մեռանել:

79 [73] Այլ գառաջինսն յանդիմանեն Եդիս և Ենոք, որ ցայժմ կենդանի են. և գայլսն՝ հասարակաց համարէնն յարութիւն: Ջի եթե այժմ վասն զի անտեսական են մարմինք՝ յայն սակս մեռանին, ապա և ի յարութեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չտոկան ընդ շնչոյն: Եւ այսու յայտ առնեն՝ թե գյարութիւնն իսկ մարմնոյ խափանել կամին, ուր աստուածական գիրք և արարածոց բնութիւնք անդադար վկայեն գյարութենէ մեռելոց:

80 Այլ ասեն. թե ոչ մահկանացու իսկ էր մարմին, զի ա՞րդ էր՝ զի վասն դոյզն յանցմանն անկանէր ընդ մահուամբ, և ոչ արգահատէր նմա արարիչն և ներէր յանցմանն:

81 Ջի ներող և արգահատող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է. և առաւել յայնմանէ, զի յետ յանցանելոյ մարդոյն՝ իջեալ անմարմինն՝ իբրև գմարմնատր որ ռոնաձայն առ 220-րնէր ի դրախտին. և մեղմով և աղերսալից բարբառով ասէր ցյանցուցեալն՝ ո՞ր ես Ա.[74]դամ, զի մի տագնապեցուցեալ՝ չտայցէ ուշաբերել նմա ապաշխարութեան: Եւ զի չեկն ի գոշումն յանցուցեալն, յիրաւի կրեաց պատիժ գնահ:

82 Դարձեալ և այլազգ ևս. զի իւրոյ արարչին յառաջագոյն պատուիրեալ էր նմա՝ թե յորում ատուր ուտես ի պտղոյ ծառոյն, ի նմին մեռանիս: Եւ թշնամին յետոյ եկեալ ասէր՝ ոչ մեռանիս, այլ իբրև գաստուածս լինիս:

Եւ արդ ո՞ր բանից պարտ էր հաստատուն լինել, ա՞յնր՝ որ յառաջագոյն զգուշացոյց, և կամէր ունկնդրութեամբ պատուիրանին գնա անմահ պահել, եթե միւսոյն՝ որ պատրանաւք ջանայր գնա մահկանացու առնել:

83 Եւ եթե չէր արարչին յետ յանցանելոյ զպատուիրանան գմարդն մահկանացու արարեալ, հանապազ մարդն սատանայի հաւատայր, և ոչ Աստուծոյ, զի սա ասաց՝ թե ուտես ի պտղոյն, մեռանիս. և նա ասէր՝ թե ուտես, չմեռանիս, այլ իբրև գաստուածս լինիս: [75] Արդ եղ 220-ն մահ ի վերայ բնութեան մարդկան արարիչ բնութեանն, զի իւր բանն հաստատեցի, և չար խրատտուն պարտաւորեալ գտանիցի. զի թեպէտ առ ժամանակ մի վասն այսց երկուց պատճառանաց ընդ մահուամբ անկանիցի, այլ, ըստ իւրում կարողութեան, յարուցէ միւսանգամ, և յանսպառ յաւիտեանս կենդանի և անմահ պահեսցէ: Եւ որ գիրեշտակս և գիոգիս մարդկան յոչնչէ արարեալ՝ կենդանիս և անմահս պահէ, նոյն և գմարմինս կարող էր կենդանի պահել՝ թե չէր առաջնոյ մարդոյն զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ:

[ԺԹ]

Այլ զի Աստուած մահուան չէ պատճառ, վկայեսցէ ամենարուեստ իմաստունն, որ ասէ՝ եթե Աստուած զմահ ոչ արար, և ոչ խնդայ ընդ կորուստ մարդկան. այլ հաստատեսց Աստուած զմարդն յանեղծութիւն ոպատկերք իւրոյ մշտնջենաւորութեանն, և նախանձու բանսարկուիւն եմուտ մահ յաշխարհ:

85 Եւ դարձեալ [76] ինքն իսկ ասէ. ես ասացի՝ թե աստուածք իցէք, և որդիք բարձրելոյ ամենեքին: Այս ինքն՝ եթե ես զձեզ անմահս արարի, 221r եթե կացեալ էիք յիմում հրամանին. բայց որովհետև ոչ կացէք յիմում պատուիրանին, դուք իբրև զմարդիկ մեռանիք, իբրև զմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամեի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատտուիւն անկանել:

86 Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէ՞ր եմոյժ զնոսա ի կոիս ընդ միմեանս:

87 Այսու զանձնիշխանութիւնն սատանայի և զմարդոյն կամին խափանել: Չի Աստուած՝ որ աննախանձն արար զնոսա անձնիշխանս, ոչ կամէր թե որպէս զանասունս ի հարկէ վարիցին: Եւ ապա անձնիշխանութիւնն այնուիտև չլինէր անձնիշխանութիւն:

88 Բայց Աստուած թեպէտ և ունէր իշխանութիւն ոգիւրոցք ռարարածոցնք զհանդէսն տեսանել, այլ ոչ ինքն դրդեաց զնոսա անկանել ընդ միմեանս:

Իբրև ետես զսատանայ [77] նախանձու բորբոքեալ, թոյլ ետ անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել. քանզի գիտէր՝ եթե ոչ ինչ տկարագոյն է սորա անձնիշխանութիւնս քան զնորայն.

և ոչ նա կանխագէտ, և սա ոչ կանխագէտ.

221v և ոչ նա բռնաւոր, և սա տկար ոք:

Եւ զի չէր բռնաւոր ոք, յայնմանէ յայտ է՝ զի ցկինն պատրանաւք մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր:

Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զի՞նչ է այդ՝ զոր ասաց Աստուած, զի ի նմանէն ուցի զհանգամանսն:

89 Դարձեալ և ի Յոբայ փորձանացն է ուսանել՝ թե չէ սատանայ բռնաւոր և կանխագէտ:

Չի եթե բռնաւոր ոք ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր աւճան և ապա մխէր ի փորձութիւնսն:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.